

Yakup Yıldız

Vergi Müfettiş Yardımcısı

Atatürk Üniversitesi
Doktora Öğrencisi

Serap Bedir

Yrd.Doç.Dr., Erzurum Teknik
Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Kerem Karabulut

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

UDC 336.201:336.2 (560)

TÜRKİYE'DE GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİ ORANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: BİR ANKET UYGULAMASININ SONUÇLARI

səh. 127-152

Özet

Araştırmanın amacı – Türkiye’de gelir üzerinden alınan vergilerin mevcut durumunu ortaya koymak, etkin ve verimli bir vergi hâsılatı sağlayacak vergi oranını tespit etmek için Türkiye’de uygulanmakta olan vergi oranlarının uygunluğunu araştırarak gerekli çözüm yolları önerebilmektir.

Araştırmanın yöntemi – İstanbul Sarıgazi Vergi Dairesi Müdürlüğü’nün mükellefleri ile yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılan anket çalışması yöntemi uygulanmıştır.

Araştırmanın temel sonuçları – toplumun vergi karşısındaki tutumunu belirleyen önemli faktörler; vergilerin oranları, uygulama şekli, yönetimi ve yasal olarak yapılmış olan düzenlemeler şeklinde sıralanabilir. Özellikle vergiyi ödemekle yükümlü olan mükellefler, vergi oranlarına karşı oldukça duyarlıdır. Bu nedenle, vergi oranlarının optimal düzeyde belirlenmemesi durumunda ülkeler, vergi hâsılatının düşmesinden vergi kayıp ve kaçakçılığının artmasına kadar bir takım sorunlarla karşılaşabilmektedir.

Vergi oranlarındaki indirimlerin değişik etkileri ve Türkiye’deki gelir üzerinden alınan gelir ve kurumlar vergisinin tarife yapısı ele alınarak mükelleflerle yapılan anket sonuçları değerlendirilmektedir. Çalışma sonucunda Türkiye’de vergilerin yüksek olduğu ve vergide adalet ve eşitliğin sağlanması, vergi tabanının genişletilmesi ve daha yüksek vergi hâsılatının sağlanması açısından vergi oranlarının indirilmesinin faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın özgünlüğü – araştırma, vergi dairesinde mükelleflerle yüz yüze görüşmeyle yapılan anket verileriyle yapıldığı için birinci derecede veriler elde edilebilmiştir. Böylece sorunun tespiti ve çözümler daha gerçekçidir denebilir.

Anahtar kelimeler: vergi oranları, vergi indirimi, gelir vergisi, kurumlar vergisi.

1. Giriş

Genel olarak vergilemeye ekonomik ve mali nedenlerle başvurulsa da vergilemenin siyasi ve sosyal nedenleri de bulunmaktadır. Vergilerin oranları, uygulama şekli, yönetimi ve yasal olarak yapılmış olan düzenlemeler, toplumun vergi karşısındaki tutumunu belirleyen önemli faktörlerdendir. Özellikle vergiyi ödemekle yükümlü olan mükellefler, vergi oranlarına karşı oldukça duyarlıdır.

Günümüzde vergi gelirlerini etkileyen birçok unsur mevcuttur. Vergi oranları, ekonomik büyüme, kayıt dışı ekonominin boyutları, fiyatlar genel düzeyi, ülkenin gelir düzeyi ve dağılımı, üretimin sektörel dağılımı, ülkenin dışa açıklık derecesi, toplam borç düzeyi, nüfus yoğunluğu, toplumsal vergi bilinci ve ahlakı, siyasi istikrar, ekonomik ve siyasi yapının kurumsallaşma düzeyi bunlardan bazılarıdır. Bu kadar çok faktörün etkisine maruz kalan vergi gelirleri üzerinde etkisi en kolay ölçülebilen unsurlardan birisi vergi oranlarıdır. Vergi gelirlerinin temel belirleyicilerinden olan vergi oranlarının vergi hâsılatını maksimum kılacak düzeyde belirlenmesi oldukça önem arz etmektedir. Vergi oranlarının en uygun düzeyde belirlenmemesi durumunda ülkeler, vergi hâsılatının düşmesinden vergi kayıp ve kaçakçılığının artmasına kadar bir takım sorunlarla karşılaşabilmektedir.

Bu makalede, vergi oranlarındaki indirimlerin çeşitli etkileri ortaya konulmakta ve İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Sarıgazi Vergi Dairesi Müdürlüğü'ne bağlı mükelleflerle, Türkiye'deki vergi oranlarının uygunluğu üzerine yapılan anket çalışması ve sonuçları üzerinde değerlendirmelerde bulunmaktadır.

2. Vergi oranlarındaki indirimlerin etkileri

Vergi oranlarındaki indirimlerin vergi gelirleri, dolayısıyla kamu gelirlerinde yapacağı artış ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağı çeşitli dönemlerde ifade edilmiştir. İlk bakışta çekici görünen bu teorik yaklaşımın uygulama açısından geçerli olabilmesi; hem devlet hem de mükelleflerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, siyasi, kültürel koşulların uygunluğuna, vergi politikası ile öngörülen sonuçların orta ve uzun vadeli bir dönemde değerlendirilmesine bağlıdır. Ayrıca devlet ile toplum arasındaki ilişkinin güven durumu, yani vergi oranlarının düşürülmesinin yanında ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik beklentilerin güçlendirilmesi ve gelecekte vergi oranlarının belli bir süre değiştirilmeyeceği güvencesinin verilmesi de önemlidir. Böylece mükelleflerin tüketim ve yatırım tercihlerini rasyonel biçimde belirlemeleri sağlanabilir.

Arz Yönlü İktisat akımı, 1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik sorunlara vergi indirimleri ile ekonomik büyüme ve etkinliğin artacağını savunarak çözüm önermiştir. Amerikalı iktisatçı Laffer, vergi indirimleri sonucunda toplam piyasa üretiminin ve toplam vergi gelirlerinin artacağını savunmuştur. 1980'li yıllarda ABD ile

birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlayan vergi indirimleri, ülkemizde de özellikle 2001 krizinden sonrasağlanan istikrar ve yapısal reformlar sayesinde, hem dolaylı vergiler hem de dolaysız vergiler açısından uygulanmaya başlamıştır. Çalışma kapsamında ele alınan gelir ve kurumlar vergilerinde yapılan indirimlerin etkileri aşağıda değişik açılardan incelenmektedir.

2.1. Vergi gelirlerinin artırılabilmesi bakımından etkileri

Toplumsal yaşamda meydana gelen değişimlerle beraber sürekli artma eğilimi içinde olan kamu harcamaları nedeniyle kamu gelirlerinin artırılması gerekmektedir. Son yıllarda vergi hâsılatının artırılması için geliştirilen çeşitli mali politikalar arasında vergi oranlarının indirilmesinin gerektiği belirtilmektedir. Amerikalı iktisatçı A.Laffer 1970'li yıllarda talep yönlü iktisat politikalarını savunan Keynesyen görüşe eleştiriler yönelterek, yerine J.B.Say'ın "her arz kendi talebini yaratır" görüşünden yola çıkarak ekonominin arz yönünü öne çıkarmıştır. Laffer'e göre; iktisadi sorunların temelinde üretimin yetersiz kalarak talebi karşılamaması olduğu, dolayısıyla üretimi destekleyecek en önemli politikanın vergi indirim politikası olacağını savunmuştur. Böylece vergi indirimleri politikasının uygulanması ile birlikte, toplam piyasa üretimi ve toplam vergi gelirleri artacaktır.

A.Laffer bu görüşleri ilk olarak 14. yüzyılda İbni Haldun tarafından 1371'de ünlü Mukaddime adlı eserinde bu konu ile ilgili şunları yazmıştır: "Toplumun (*hanedanın*) oluşumunun başlangıcında vergiler, küçük matrahlar karşılığında yüksek vergi hâsılatı sağlar. Toplumun (*hanedanın*) genişlemesi ile birlikte, vergiler büyük matrahlara karşılık düşük vergi hâsılatı sağlar." ve devamında İbni Haldun, "Vergi konuları üzerine düşük vergiler yüklendiğinde bu, yükümlülerin çalışma ve bir şeyler yapma arzularını geliştirir. Düşük vergiler vergi yükümlülerini tatmin edeceği için, kültürel teşebbüs büyür ve artar. Öte yandan, kültürel teşebbüsün büyümesi ile birlikte, yükümlülere tarh edilen vergi matrahı genişler. Netice olarak, kişisel matrahların toplamı ile vergi geliri artmış olur." diye yazmıştır.

Türkiye ile ilgili yapılan bir değerlendirmede, vergi oranlarının indirilmesinin vergi gelirlerinde en az GSMH'nin %5,5'i oranında artış sağlayacağı öne sürülmüştür. Gelir üzerinden alınan vergiler toplamı, 2005 yılında %28,69 iken 2010 yılında %30,65 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında vergi gelirleri içindeki payı %19,13 olan gelir vergisi, 2010 yılında %20,95 ve kurumlar vergisinin 2005 yılında vergi gelirleri içindeki payı %9,56, 2010 yılında %9,70 olmuştur. Gelir ve kurumlar vergisinde beş yıl içinde yaşanan bu küçük artışlarda, 2006 yılında hem gelir vergisi tarifesinde hem de kurumlar vergisi oranında yapılan indirimlerin etkisi olduğu söylenebilir. Maliye Bakanlığının danışma birimi olarak 2006 yılında kurulan Vergi Konseyi, gelir vergisi sisteminin yeniden yapılandırılması konusundaki tercih ve önerilerini 2006 yılında yayımladığı bir taslak raporla ortaya koymuştur. Bu raporda

sermaye gelirleri dışında kalan girişim gelirleri ile ücretlerde vergi oranlarının %15, %25 ve %32 şeklinde üçlü tarife olarak düzenlenmesi ve kurumlar vergisi oranının da %20 olması önerilmiştir. Ayrıca beş yıllık bir süre sonunda gelir vergisi tarifesinin %15, %20 ve %25 olarak belirlenmesi ve kurumlar vergisi oranının da %15'e indirilmesi önerilmiştir.

Türkiye'de dolaysız vergilerin, vergi hâsılatı içerisindeki payı gelişmiş ülkelere göre çok düşüktür. 2010 yılı için dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı %32,93 iken, dolaylı vergilerin payı ise %67,07'dir. Gelişmiş ülkelerde bu oran dolaysız vergiler %70, dolaylı vergiler ise %30 civarındadır. Orta düzeyde kalkınmış olan ülkelerde ise dolaylı-dolaysız vergilerin oranları %50 - %50 şeklinde gerçekleşmektedir. Sosyal güvenlik primlerinin de dahil edildiği OECD sınıflandırmasına göre, Türkiye'de dolaysız vergilerin GSYH içindeki payının yüzde 13,5 ile yüzde 22,8'lik OECD ortalamasının 9,3 puan altında, dolaylı vergilerin GSYH içindeki payının ise yüzde 12,4 ile OECD ortalamasının 1,4 puan üzerinde olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, asıl üzerinde durulması gereken konu, dolaylı vergilerin yükseliğinden çok, dolaysız vergilerin yeterli düzeyde olmamasıdır.

Gelir üzerinden alınan vergilerin ağırlıkta olduğu bir vergi sistemi için; vergi indirimlerinin yanında, vergi cezalarının caydırıcılığı artırılmalı ve vergi denetimleri yeterli düzeye çıkarılmalıdır. Yine gelir vergisi hâsılatının büyük çoğunluğunu stopaj (*tevkifat*) yoluyla elde edilen gelirlerin oluşturması (*2010 yılında gelir vergisi hâsılatının yaklaşık %92'si tevkifat yoluyla tahsil edilmiştir.*), vergi yükünün daha çok ücretliler üzerinde kalmasını ve mükelleflerin beyan yoluyla vergilendirilmesinin etkin bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir.

2.2. Kayıtdışı ekonominin önlenebilmesi açısından etkileri

Yüksek vergiler, bazen vergiye tabi malların tüketimini azaltmak ve bazen vergi kaçakçılığını teşvik etmek suretiyle, düşük vergilerden sağlanacak hasılatın daha düşük bir hasılat sağlar. Günümüzde bir çok ekonominin önemli sorunlarından birisi olan kayıtdışı ekonomi; nedenleri, sonuçları ve işleyişi bakımından oldukça karmaşık bir kavram olup bunun kayıt altına alınması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için çözümlenmesi gereken önemli bir sorundur. Kayıtdışı ekonominin varlığı, aynı zamanda vergilendirilmeyen bir kesimin de olduğunu göstermektedir. Bu durum ise kaynak dağılımının adaletsiz bir şekilde paylaşılmasına sebep olmaktadır.

Ankara Ticaret Odası'nın hazırladığı Kayıt Dışı 2007 Raporu'na göre Türkiye'deki kayıt dışı ekonomi, hesaplama yöntemine göre araştırmacılar tarafından GSMH'nin %2 ila %137'si arasında değişen oranlarda olduğu belirtilmektedir. Raporla Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu, endüstriler arasındaki mal ve hizmet akımını gösteren input-output tablolarını esas alan bir modelleme ile Türkiye'deki kayıt dışı ekonominin GSMH'ye oranının %30 olduğunu hesaplamıştır. Yine bazı uluslararası

araştırmalarda, Türkiye'deki kayıt dışı ekonominin GSMH'ye oranı %32 ile %34 arasında olduğu ifade edilmiştir.

Kayıt dışı ekonomi, vergi ödeyenler ile ödemeyenler arasında haksız rekabete neden olup mükelleflerin vergi ödeme gayretlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz etki de kayıt altındaki ekonominin de kayıt dışına çıkmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte ekonomideki mevcut kaynakların, kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu alanlara doğru kayması sonucunda optimal kaynak dağılımı da olumsuz etkilenmektedir. Türkiye'nin kayıt dışı ekonomi ile mücadeledeki başarısızlığında birçok neden bulunmaktadır. Bunlar; vergi bilincinin yerleşmemesi, maliye teşkilatının teknik donanım ve personel bakımından yetersizliği, denetimde etkinsizlik, cezaların caydırıcı olmaması şeklinde sıralanabilir. Ayrıca Türkiye'de 1950'den günümüze ortalama her iki yılda bir vergi affı çıkarılarak vergi kaçırma teşebbüsü cesaretlendirmekte ve vergi cezaları etkin olarak uygulanamamaktadır.

Diğer taraftan kayıt dışı ekonomi, kayıtlı mükelleflerin gerçek vergi matrahlarından daha düşük matrah bildirmesi nedeniyle devleti gelir kaybına uğratan girişimlerinden de kaynaklıdır. Maliye Bakanlığı'na yapılan denetimlerde, incelemeye alınan mükelleflerin düşük matrah beyan ederek önemli matrah farkları tespit edilmiştir. Maliye Bakanlığı'nın Vergi İstatistikleri Yıllığı adlı çalışmasında 1985-2004 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde tespit edilen matrah farkının, toplam beyanı gereken matraha oranı %45 olarak hesaplanmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran %10'ların altında bulunmaktadır. Bu durum ülkemizde kayıt dışılığın ne kadar önemli bir ekonomik sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3. Vergi yükünün azaltılabilmesi açısından etkileri

Mükelleflerin ödedikleri vergi, gelir ve servetlerinde meydana getirdiği azalma nedeniyle servetleri üzerinde maddi bir yük olmaktadır. Ancak, mükellefler ödedikleri vergiyi çoğu zaman başkalarına aktarmakta ve dolayısıyla vergi son aşamada genellikle tüketici üzerinde kalmaktadır. Bu nedenle mükelleflerce yansıtılan vergi miktarının ödenen vergi miktarından düşülmesinden sonra gerçek vergi yükü elde edilir. Vergi yükü, ülke ekonomisi kaynaklarının ne kadarlık kısmının devlet tarafından mükelleflerden vergi olarak alındığını göstermektedir.

Vergi oranı, vergi yükünü etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Vergi oranının yükseltilmesi, yeni veya ek vergi konulması gibi ek mali yükler mükellefleri vergiden kaçınma veya vergi kaçırmaya sevk edebilmektedir. Mükellefler vergi nedeniyle oluşan mali yükleri, dolaysız vergi ödemelerinde daha fazla hissetmektedir. Buna karşın dolaylı vergilerde ise mali anestezi etkisiyle vergi yüklenicileri ödedikleri verginin daha az farkına varır. Bu nedenle Türkiye'de de olduğu gibi hükümetler mükelleflerin tepkisini çekmemek için ağırlıklı olarak dolaylı vergileri uygulamaktadır.

Bir ülkede, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı açısından dolaylı ve dolaysız vergilerin, toplanan vergiler içindeki payına bakılması gerekir. Dolaysız vergilerde en az geçim indirimi, artan oranlı vergi tarifeleri, indirim, istisna ve muafiyet gibi uygulamalar göz önünde tutulduğundan vergi ödeme gücü ile arasında ilişki kurulabilmektedir. Dolaylı vergilerde ise vergilerin üzerine konulduğumal ve hizmetlerin, düşük gelirliilerin bütçesindeki payı, yüksek gelirlilere göre daha yüksek olduğundan vergi yükü daha çok düşük ve sabit gelirliler üzerinde kalmaktadır.

Türkiye’de dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1990 yılında %48 iken bu oran artarak, 2010 yılında %67,08 düzeyine çıkmıştır. Dolaysız vergiler ise 1990 yılında %52 iken 2010 yılında %32,92 düzeyine inmiştir. AB ülkelerindeki durum ise dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı yaklaşık olarak %35 düzeyinde iken dolaysız vergilerin payı ise %65 şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum Türkiye’deki vergi yapısının AB ülkelerinin vergi yapılarının tersi bir yapıda olduğunu göstermektedir.

2.4. Yabancı sermaye ve küresel rekabetin sağlanabilmesi açısından etkileri

Günümüzde ülkeler yabancı sermayeyi çekmek için birbirleri ile rekabet etmekte; vergi oranları ve diğer teşviklerle daha cazip yatırım imkânları sunmaktadırlar. Türkiye’de de 2006 yılında kabul edilen 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile beraber kurumlar vergisi oranı %30’dan %20’ye indirilmiştir. Bu değişikliğe ilave olarak gelir vergisi tarifesinde, ücret dışındaki gelirlere uygulanan ilk dilime ait %20’lik oran %15’e ve en yüksek dilime uygulanan oran da %40’tan %35’e çekilmiştir. Ayrıca 2009 yılında Kurumlar Vergisi Kanunu’na eklenen 32/A maddesi ile indirimli kurumlar vergisi oranı uygulaması başlatılmıştır. Bu madde ile Bakanlar Kuruluna belirli şartlar dahilinde kurumlar vergisi oranını %90’a kadar indirimli uygulatma yetkisi verilmiştir. Ayrıca bölgesel yatırımlara ve büyük ölçekli yatırımlara; KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, yatırım yeri tahsisi ve sigorta primi desteği şeklinde çeşitli teşvikler getirilmiştir. Küresel rekabette avantajlı bir konuma gelmek amacıyla yapılan bu indirimler, vergi sisteminde yapılacak diğer reformlarla desteklenirse Türkiye ekonomisinin büyümesine katkı sağlayabilecektir.

Küreselleşmeyle beraber dünyada vergiler de ülke sınırlarını aşarak uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bunun sonucunda devletler ikili ya da çok taraflı anlaşmalarla kendilerine ekonomik ve mali sınırlamalar getirmiştir. Böylece ülkeler vergi politikalarını belirlerken uluslar arası yükümlülükleri de göz önüne almaktadır. Fakat bu yeni durum karşısında vergi politikasının, yerli üreticiyi koruma amaçlı olarak kullanılması devletler açısından güçleşmektedir. Son dönemlerde vergi konusundaki anlaşmazlıkların giderilmesi ve ülkeler arasındaki vergi rekabetinin belli kurallara bağlanması amacıyla Dünya Vergi Örgütü’nün (*World Tax Organization*) kurulması gibi düşünceler ortaya atılmaktadır.

2.5. Mükellef psikolojisi bakımından etkileri

Vergi politikasının etkin olarak işleme için mükellef psikolojisinin ve davranışlarının dikkate alınması gereklidir. Mükelleflerin vergiye karşı olan bakış açısı ve içinde buldukları psikoloji, yükümlülüklerini yerine getirmeleri bakımından oldukça önemlidir. Vergi ödemeyi bir ahlaki görev olarak gören kişiler vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmeye çalışırken, aksi bir bakış açısına sahip olan bireyler ise vergiden kaçınma ve vergi kaçırma girişimlerine yönelmektedirler.

Malî olayları insan ilişkisi açısından ele alan mali psikoloji, kişilerin vergi karşısında vergiden kaçınma veya vergi kaçakçılığı şeklinde tepki verdiğini öngörmektedir. Vergiden kaçınma vergi yasalarına uygun olarak yapılan eylem ve işlemler iken, vergi kaçakçılığı ise bunun tam tersi olarak vergi kanunlarına göre ceza verilmesini gerektiren eylem ve işlemler olmaktadır. Vergi oranlarının yüksek olması mükellefleri vergi kayıp ve kaçaklarına yönelik davranışlara iterken, vergi oranlarının düşürülmesi halinde ise gerek vergi tabanının genişlemesi gerek de vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılması sağlanabilecektir.

Arz yönlü iktisatçılar, vergi indirimlerinin mükellef üzerinde oluşturacağı psikolojik etkinin vergi kayıp ve kaçaklarını azaltarak mükellefleri gerçek beyanda bulunmaya teşvik edeceğini ve böylece vergi indirimleri sebebiyle ortaya çıkabilecek gelir kaybını telafi edecek bir vergi artışına yol açacağını belirtmektedir. Arz yönlü iktisatçılar tarafından ifade edilen bu görüşler, 1980'li yıllardan itibaren ülkeler tarafından uygulamaya konularak kamu gelirleri artırılmaya çalışılmaktadır.

Öte yandan yüksek vergi oranlarının kişilerin yatırım kararları ile risk alma arzusu üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu olumsuz etkinin ortadan kaldırılması için arz yönlü vergi politikasına göre; faiz, kar payı ve sermaye kazançları üzerindeki vergi oranlarının indirilmesi uygun olacaktır. Böylece vergi uygulanması sonrası yatırımların karlılığı ile kişisel tasarruf ve yatırımlara gidilebilecek fonlar artacaktır.

Mali yönetim tarafından yüksek vergi geliri bekleniyorsa mükelleflere haksızlığa uğratıldıkları düşüncesinin verilmemesi ve vergi ödemeye gönüllü katılımlarının sağlanması önem arz etmektedir. Türkiye'de yapılan anketlere göre, mükelleflerin %97'si ödediği vergilerin gerekli yerlere harcanmadığını düşünmektedir. Bu durum da Türkiye'deki kişilerin, ödenen vergilerin kendilerine hizmet olarak dönmediğini düşündüğünü göstermektedir. Bu amaçla, kamu harcamalarının verimli ve şeffaf bir şekilde yapılması ve vatandaşların çeşitli iletişim araçlarıyla sürekli olarak bilgilendirilmesi, mükelleflerin düşüncelerini değiştirmelerinde önemli olacaktır. Ayrıca mükelleflerin vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı şeklinde görülen tepkilerinin önlenmesi için gönüllü uyumları çok önemlidir. Bunun için vergi ödemenin ahlaki bir görev olduğunun öğretilmesi ve verginin tabana yayılarak, vergi yükünün tüm

kesimler üzerine yayılması sağlanmalıdır. Böylece vergide adalet ve gönüllülük ilkesinin gerçekleştirilmesi yönünde önemli bir ilerleme kaydedilmiş olacaktır.

3. Türkiye’de gelir üzerinden alınan vergilerin oranları

Genel olarak vergiler; gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler dolaylı; gelir ve servet üzerinden alınan vergiler ise dolaysız vergiler olarak adlandırılmaktadır. Gelir üzerinden alınan vergiler, genellikle çağdaş devletlerde uygulanan ve sağladığı hâsılat bakımından kamu gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olan vergilerdir. Harcamalar üzerinden alınan vergiler ise, üretilen alınan mal ve hizmetler veya çeşitli muameleler üzerinden alınan vergilerdir.

Gelir üzerinden alınan vergiler; gerçek kişilerin elde ettiği gelirler üzerinden alınan gelir vergisi ile tüzel kişilerin elde ettiği gelirler üzerinden alınan kurumlar vergisinden oluşmaktadır. Türk vergi sisteminde gelir vergisi tarifesi artan oranlı, kurumlar vergisi ise tek oranlı yapıya sahiptir.

3.1. Gelir vergisi oranları

Türkiye’de gelir vergisi, artan oranlı ve dört dilimli tarife (%15, %20, %27 ve %35) şeklinde uygulanmaktadır. Gelir vergisine tabi matrah arttıkça uygulanan vergi oranları da aşamalı olarak artmaktadır. Türkiye’de gelir vergisi hâsılatının, toplam vergi yükündeki artışa rağmen, gerek toplam vergi gelirleri içindeki payı ve gerekse de GSMH’ye oranı sürekli olarak gerilemiştir. 1980 yılında gelir vergisi hâsılatının vergi gelirleri içindeki payı %51,7 iken, bu oran 2000 yılında %23,4’e ve 2010 yılında da %20,95’e gerilemiştir. Yine gelir vergisi hâsılatının GSMH’ye oranı ise 1980 yılında %7,3 iken, 2000 yılında %4,9’a ve 2010 yılında ise yaklaşık %4,4’e düşmüştür.

Tablo 1. Türkiye’deki gelir vergisi oranları (%)

Yıllar	I.Dilim	II. Dilim	III. Dilim	IV. Dilim	V.Dilim	VI. Dilim	VII. Dilim
1991	25	30	35	40	45	50	
1992	25	30	35	40	45	50	
1993	25	30	35	40	45	50	
1994	25	30	35	40	45	50	55
1995	25	30	35	40	45	50	55
1996	25	30	35	40	45	50	55
1997	25	30	35	40	45	50	55
1998	25	30	35	40	45	50	55
1999	20	25	30	35	40	45	
2000	20	25	30	35	40	45	

2001	20	25	30	35	40	45	
2002	20	25	30	35	40	45	
2003	20	25	30	35	40	45	
2004	20	25	30	35	40	45	
2005	20	25	30	35	40		
2006	15	20	27	35			
2007	15	20	27	35			
2008	15	20	27	35			
2009	15	20	27	35			
2010	15	20	27	35			
2011	15	20	27	35			
2012	15	20	27	35			
2013	15	20	27	35			

Kaynak: 2005 yılına kadarki veriler Armağan, Aqm., s.229'dan, diğer yıllar Gelir Vergisi Kanunu'ndan derlenerek hazırlanmıştır.

Tablo 1'de 1990–2012 yılları arasında uygulanan gelir vergisi oranlarının seyri verilmektedir. Tablodan görüldüğü üzere, 1990 yılında altı tarife olan gelir vergisinde en düşük oran %25 iken, en yüksek oran ise %50 olarak uygulanmıştır. 1994-1998 yılları arasında vergi tarifesi yedi dilime çıkarılarak en yüksek oran %55 olmuştur. Böylece 1991-1993 yılları arasında yükseklik farkı 25 iken, 1994-1998 yılları arasında vergi tarifesi yedi dilime ve vergi tarifesinin yükseklik farkı da 30'a çıkarılmıştır.

1999 yılından itibaren dilim sayısı tekrar altıya indirilerek ilk dilim %20 ve en yüksek dilim ise %45 olarak belirlenmiştir. 2004 yılından sonra ise, Türkiye ekonomisinde görülen olumlu gelişmeler nedeniyle gelir vergisi tarifesi yeniden düzenlenmiştir. 2005 yılında dilim sayısı beşe ve en yüksek dilim ise %40'a indirilmiştir. 2006 yılında ise ücret gelirleri ile diğer gelirler arasındaki ayırım kaldırılarak, dilim sayısı beşten dörde indirilmiştir. Ayrıca bu düzenlemede, ilk dilim %15 ve üst dilim ise %35 şeklinde belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin ücret-gelirleri ile diğer gelirler arasındaki ayırımı kaldırarak yeni düzenlemeyi iptal etmesi sonucu, Gelir Vergisi Kanunu'nun vergi tarifesini düzenleyen 103. maddesi 2010 yılında 6009 sayılı kanunla yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenleme ile gelir vergisi tarifesindeki üç ve dördüncü dilimler ücretliler lehine daha yüksek tutarda belirlenmiştir.

Türkiye'de gelir vergisi tahsilâtı; beyana dayanan, tevkifat (*stopaj*), geçici vergi ve basit usule dayanan olmak üzere dört kalemden oluşmaktadır. Gelir vergisi tahsilâtının büyük bir kısmını, tevkifat ile yapılan tahsilat oluşturmaktadır. 2010 yılında gelir vergisi hasılatının; yaklaşık %92'sini tevkifat, %5'ini beyana dayanan, %2,5'ini geçici vergi ve %0,5'inin basit usul şeklinde yapılan tahsilat oluşturmuştur. Gelir vergisinin çok büyük bir kısmının stopaj ile tahsil edilmesi ve çoğu gelir unsuru üzerinde

stopajın nihai vergi niteliğinde kalarak beyan edilmemesi, gelir vergisi tarifesinin artan oranlı özelliğini etkin bir biçimde kullanmayı engellemektedir.

3.2. Kurumlar vergisi oranları

Gelişmiş ülkelerde 20. yüzyılın başlarında uygulanmaya başlayan kurumlar vergisi, Türkiye’de 1949 yılında gerçekleştirilen vergi reformu ile Alman Kurumlar Vergisinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Türkiye’de kurumlar vergisi 3 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile 1950 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. 2006 yılında Kurumlar Vergisi Kanunu tekrar yazılarak yenilenmiştir.

Tablo 2. Türkiye’deki kurumlar vergisi oranları (1991-2012/%)

Yıllar	Vergi oranları	Yıllar	Vergi oranları
1992	46	2003	30
1993	46	2004	30
1994	25	2005	33
1995	25	2006	20
1996	25	2007	20
1997	25	2008	20
1998	25	2009	20
1999	30	2010	20
2000	30	2011	20
2001	30	2012	20
2002	30	2013	20

Kaynak: Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yapılan değişikliklerden derlenerek hazırlanmıştır.

Tablo 2’de 1991–2012 yılları arasında uygulanan kurumlar vergisi oranlarındaki değişim gösterilmektedir. Tablodan görüldüğü üzere, 1990-1993 yılları arasında kurumlar vergisi oranı %46 olarak uygulanmıştır. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle vergi oranı %25’e indirilmiştir. 1999 yılında vergi oranı %30’a yükseltilmiş ve 01.01.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere geçici vergi uygulaması başlamıştır. 2005 yılında %30 olan kurumlar vergisi oranına ilave olarak, hesaplanan kurumlar vergi üzerinden ayrıca %10 fon kesintisi yapılmış ve böylece gerçek vergi oranı %33 olmuştur. 21.06.2006 tarihinde yürürlüğü giren 5520 sayılı yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ile 2006 yılından itibaren kurumlar vergisi oranı %20 olarak belirlenmiş ve halen bu oran uygulanmaktadır.

2009 yılında 5838 sayılı kanunla, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’na eklenen 32/A maddesi ile indirimli kurumlar vergisi uygulaması başlatılmıştır. Buna göre

indirimli kurumlar vergisi oranı, bölgesel teşviklerden yararlanacak yatırımlar ile büyük ölçekli yatırımlar için öngörülmüştür. Bölgesel desteklerden yararlanacak olan yatırım konuları (*sektörel bazda*) ve asgari yatırım tutarları, her şehir grubu için Bakanlar Kurulu Kararı ile ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu karar doğrultusunda verilecek teşvikler açısından dört farklı bölge oluşturulmuştur. Büyük ölçekli yatırımlar bölge ayırımına tabi olmaksızın indirimli kurumlar vergisi ve faiz desteği hariç olmak üzere diğer bölgesel teşviklerden faydalanabilecektir. Büyük ölçekli yatırımlar ise 50 milyon TL üzerindeki yatırımlardan Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen listede belirtilen yatırımları ifade etmektedir. Bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar için KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, yatırım yeri tahsis ve sigorta primi desteği şeklinde çeşitli teşvikler uygulamaya konulmuştur. Ayrıca Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 32/A maddesi ile Bakanlar Kuruluna indirimli kurumlar vergisini %90'a kadar uygulama yetkisi verilmiştir.

Hazine Müsteşarlığı tarafından verilmiş olan teşvik belgesi kapsamındaki yatırımlardan elde edilen kazançların, yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlandığı hesap döneminden başlayarak, yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar indirimli oranlar üzerinden kurumlar vergisine tabi olacağı belirtilmiştir. İndirimli kurumlar vergisi uygulamasında yatırımlardan elde edilen kazanç esas alınmakta ve vergi oranında yapılan indirim şeklinde uygulanmaktadır. Böylece yapılan bu düzenleme ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, istihdamın artırılması, bölgeler arası gelişmişlik farkının giderilmesi ve bazı sektörlerin gelişmesi amaçlanmaktadır.

4. Anket çalışmasına ilişkin genel bilgiler

Araştırma, mükelleflerle yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmış ve 376 adet anket değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırmanın ana kütesini İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Sarıgazi Vergi Dairesi Müdürlüğü'nün mükellefleri oluşturmaktadır. Sarıgazi Vergi Dairesi Müdürlüğü, anketin yapıldığı 2010 yılı Ağustos-Eylül ayları itibarıyla en az bir vergiden faal olan mükellef sayısı 48000'eyaklaşmış olup İstanbul ilinin en fazla faal mükellefe sahip vergi dairelerinden biridir. Çalışmanın esas olarak gelir üzerinden alınan vergileri kapsaması ve Sarıgazi Vergi Dairesi Müdürlüğü'nün de 29486 gelir vergisi ve 12154 kurumlar vergisi mükellefine sahip bulunması nedeniyle, araştırma ilgili vergisinde yapılmıştır.

Türkiye'deki vergi oranlarının uygunluğunu belirlemeye yönelik bu araştırmayla ilgili olarak çeşitli anketler incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak anket formuna son şekli verilmiştir. Sarıgazi Vergi Dairesi Müdürlüğü'nün çeşitli servislerine gelen mükellefler tesadüfen seçilerek anketi cevaplandırmaları istenilmiştir. Mükellefler tarafından cevaplandırılan anketler toplanarak kurallara uygun cevaplandırılmayan hatalı ve eksik anketler değerlendirme dışında tutulmuştur. Anketlerdeki veriler SPSS programı kullanılarak sonuçlar elde edilmiştir.

5. Araştırma bulguları ve sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde mükelleflere sorulan çeşitli sorulara verdikleri cevaplar tablolar halinde sunularak sonuçları ortaya konulmaktadır.

5.1 Araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımı

Çalışma kapsamında araştırmaya katılan mükelleflerin cinsiyete göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre, mükelleflerin büyük bir kısmının (%80,32) erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, hem vergi mükelleflerinin hem de vergi dairesine gelen kişilerin çoğunlukla erkek olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Erkek	302	80,32	80,32
Bayan	74	19,68	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.86.

5.2. Araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımı

Çalışmaya katılan mükelleflerin eğitim durumuna bakıldığında, çoğunluğu (%63,30) üniversite mezunu kişilerin oluşturduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4). Bunu sırasıyla lise (%26,33) ve ilköğretim (%8,51) mezunu kişiler izlemektedir. Yüksek lisans mezunu mükelleflerin örnekler içerisindeki oranı %1,06 iken, doktora mezunu olanların oranı % 0,8'dir.

Tablo 4. Araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Üniversite	238	63,30	63,30
Lise	99	26,33	89,63
İlköğretim	32	8,51	98,14
Yüksek Lisans	4	1,06	99,20
Doktora	3	0,80	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.86.

5.3. Araştırmaya katılanların vergi mükellefiyet türüne göre dağılımı

Araştırmaya katılanların vergi mükellefiyet türüne göre dağılımı Tablo 5’de gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında araştırmaya katılanların önemli bir kısmının (%60,70) gelir vergisi mükellefi olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kurumlar vergisi mükelleflerin oranı ise %39,30 olmuştur. Ayrıca, araştırmaya katılan mükelleflerin büyük bir kısmının katma değer vergisi, geçici gelir veya geçici kurumlar vergisi mükellefi yadastopaj yoluyla ödenen vergiler bakımından mükellefiyetlerinin bulunduğu da belirtilmelidir.

Tablo 5. Araştırmaya katılanların vergi mükellefiyet türüne göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Tercih Yüzdesi
Gelir vergisi	228	60,70	61,35
Kurumlar vergisi	148	39,30	39,73
Toplam	376	100	101,08

Kaynak: Yıldız, Age., s.89.

5.4. Türkiye’deki vergi oranlarının yüksek olup olmadığı hk.

Mükelleflerin “Ülkemizdeki vergi oranları yüksektir” ifadesine verdikleri cevaplar Tablo 6’da gösterilmiştir. Bu ifadeye katılıyorum diyen mükelleflerin oranı %88,56’dır. Buna göre, mükelleflerin büyük bir çoğunluğu Türkiye’deki vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünmektedir. Türkiye’deki vergi oranlarının yüksek olmadığını düşünen mükelleflerin oranı %6,91 iken, kararsız olduğunu ifade edenlerin oranı ise %4,52’dir.

Tablo 6. Ülkemizdeki vergi oranları yüksektir

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılıyorum	333	88,56	88,56
Kararsızım	17	4,52	93,09
Katılmıyorum	26	6,91	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.90.

Tablo 7’de “Ülkemizdeki vergi oranları yüksektir” ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı gösterilmiştir. Bu ifadeye katılan üniversite mezunu mükelleflerin oranı %89,08 iken, kararsızların oranı %3,78 ve katılmayanların oranı ise %7,14’dür. Söz konusu ifadeye katılan lise mezunu olanların oranı %88,89 iken, ilköğretim mezunlarının oranı ise %87,50’dir.

Tablo 7. “Ülkemizdeki vergi oranları yüksektir” ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Baz
Üniversite	89,08	3,78	7,14	238
Lise	88,89	7,07	4,04	99
İlköğretim	87,50	0,00	12,50	32
Yüksek lisans	75,00	25,00	0,00	4
Doktora	66,67	0,00	33,33	3
Toplam	333	17	26	376

Kaynak: Yıldız, Age., s.92.

5.5. Vergi oranları indirilirse vergi gelirlerinin artıp artmayacağı hk.

Mükelleflerin “Vergi oranları indirilirse vergi gelirleri artar” ifadesine verdikleri cevaplar Tablo 8’de gösterilmiştir. Bu ifadeye katılan mükelleflerin oranı %84,57’dir. Buna göre mükelleflerin büyük bir kısmı Türkiye’deki vergi oranları indirilirse toplanan vergi gelirlerinin artacağını düşünmektedir. Türkiye’deki vergi oranları indirilince vergi gelirlerinin artacağını düşünmeyen mükelleflerin oranı %7,18 iken söz konusu soru karşısında kararsız olduğunu ifade edenlerin oranı ise %8,24’dür.

Tablo 8. Vergi oranları indirilirse vergi gelirleri artar

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	318	84,57	84,57
Kararsızım	31	8,24	92,82
Katılmıyorum	27	7,18	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.93.

5.6. Vergi oranlarının indirilmesinin kayıt dışı ekonomiyi azaltma yönünde olumlu bir gelişme olup olmayacağı hk.

Mükelleflerin “Vergi oranları indirilirse kayıt dışı ekonomiyi azaltma yönünde olumlu bir gelişme olacaktır” ifadesine verdikleri yanıtlar tablo 9’da görülmektedir. Tablo incelendiğinde, mükelleflerin çoğunluğunun (%86,44) vergi oranları indirilince kayıt dışı ekonominin azalacağını düşündüğü görülmektedir. Bu ifadeye katılmayanların oranı %5,85 olurken, kararsız kalan mükelleflerin oranı ise %7,71 olmuştur.

Tablo 9. Vergi oranları indirilirse kayıt dışı ekonomiyi azaltma yönünde olumlu bir gelişme olacaktır

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	325	86,44	86,44
Kararsızım	29	7,71	94,15
Katılmıyorum	22	5,85	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.94.

5.7. Vergi oranlarının indirilmesinin yabancı yatırımın artmasını sağlayıp sağlamayacağı hk.

Mükelleflerin “Vergi oranlarının indirilmesi yabancı yatırımın artmasını sağlayacaktır” ifadesine verdikleri yanıtlar Tablo 10’da gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde, mükelleflerin çoğunluğunun (%75,27) vergi oranlarındaki indirimin yabancı yatırımların artmasını sağlayacağına katıldığı görülmektedir. Ayrıca bu ifadeye katılmayan mükelleflerin oranı %10,64 olurken, kararsız kalan mükelleflerin oranı ise %14,10 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10. Vergi oranlarının indirilmesi yabancı yatırımın artmasını sağlayacaktır

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılıyorum	283	75,27	75,27
Kararsızım	53	14,10	89,36
Katılmıyorum	40	10,64	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.96.

Tablo 11’de “Vergi oranlarının indirilmesi yabancı yatırımın artmasını sağlayacaktır” ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı gösterilmiştir. Bu ifadeye katılan üniversite mezunu mükelleflerin oranı %77,31 olurken, %13,45’i kararsız olduğunu ve %9,24’lük kısım ise katılmadığını belirtmiştir. Ayrıca söz konusu ifadeye katılan lise mezunu olanların oranı %74,75, ilköğretim mezunlarının oranı ise %62,50, yüksek lisans mezunlarının oranı %75 ve doktora mezunlarının oranı ise %66,67’dir.

Tablo 11. “Vergi oranlarının indirilmesi yabancı yatırımın artmasını sağlayacaktır” ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Baz
Üniversite	77,31	13,45	9,24	238
Lise	74,75	12,12	13,13	99
İlköğretim	62,50	25,00	12,50	32
Yüksek lisans	75,00	25,00	0,00	4
Doktora	66,67	0,00	33,33	3
Toplam	283	53	40	376

Kaynak: Yıldız, Age., s.97.

5.8. Vergi oranlarının indirilmesinin daha fazla tasarruf yapılmasını sağlayıp sağlamayacağı hk.

Mükelleflerin “Vergi oranlarının indirilmesi daha fazla tasarruf yapmamızı sağlayacaktır” ifadesine verdikleri yanıtlar tablo 12’de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde, mükelleflerin yaklaşık %65’i vergi oranlarındaki indirimin daha fazla tasarruf yapmalarını sağlayacağını belirtmiştir. Bu ifadeye katılmayan mükelleflerin oranı %20,74 olurken, kararsız kaldığını ifade eden mükelleflerin oranı ise %14,10’dur.

Tablo 12. Vergi oranlarının indirilmesi daha fazla tasarruf yapmamızı sağlayacaktır

Kaynak: Yıldız, Age., s.98.

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	245	65,16	65,16
Kararsızım	53	14,10	79,26
Katılmıyorum	78	20,74	100
Toplam	376	100	

5.9. Vergi oranlarının indirilmesinin daha fazla üretim yapılmasını sağlayıp sağlamayacağı hk.

Mükelleflerin “Vergi oranlarının indirilmesi daha fazla üretim yapmamızı sağlar” ifadesine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, mükelleflerin büyük bir kısmı (yaklaşık %84) vergi oranlarının indirilmesinin daha fazla üretim yapmalarını sağlayacağını

düşünmektedir. İlgili ifadeye karşı kararsız olduğunu ifade eden mükelleflerin oranı yaklaşık %9 olurken, katılmadığını ifade eden mükelleflerin oranı ise %6,91 olmuştur.

Tablo 13. Vergi oranlarının indirilmesi daha fazla üretim yapmamızı sağlar

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	316	84,04	84,04
Kararsızım	34	9,05	93,09
Katılmıyorum	26	6,91	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.99.

Tablo 12 ve 13'deki ifadeler birlikte değerlendirildiğinde birlikte değerlendirildiğinde, mükelleflerin vergi oranlarındaki indirimle sağladıkları tasarrufları, yeni yatırımlar yaparak üretimlerini ve kapasitelerini artırmaya yönlendireceklerini ortaya koymaktadır.

Mükelleflerin "Vergi oranlarının indirilmesi daha fazla üretim yapmamızı sağlar" ifadesine verdiği yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı Tablo 14'de gösterilmiştir. Bu ifadeye katılan üniversite mezunu mükelleflerin oranı %81,51 iken, yaklaşık %10'u kararsız olduğunu ve %8,4'lük kısım ise ilgili ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Ayrıca söz konusu ifadeye katılan lise mezunu olanların oranı %85,86, ilköğretim mezunlarının oranı ise %93,75 olarak gerçekleşmiştir. Yine yüksek lisans ve doktora mezunu mükelleflerin tamamı ise vergi oranlarında yapılacak indirimle daha fazla üretim yapılacağını belirtmiştir.

Tablo 14. "Vergi oranlarının indirilmesi daha fazla üretim yapmamızı sağlar" ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Baz
Üniversite	81,51	10,08	8,40	238
Lise	85,86	9,09	5,05	99
İlköğretim	93,75	3,13	3,13	32
Yüksek lisans	100,00	0,00	0,00	4
Doktora	100,00	0,00	0,00	3
Toplam	316	34	26	376

Kaynak: Yıldız, Age., s.101.

5.10. Vergi oranlarının indirilmesinin vergi ile ilgili yükümlülükleri daha düzenli ve istekli yapılmasını sağlayıp sağlamayacağı hk

Mükelleflerin “Vergi oranlarının indirilmesi vergi ile ilgili yükümlülüklerinizi daha düzenli ve istekli yapmanızı sağlar” ifadesine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, mükelleflerin büyük bir kısmı (%86,70) vergi oranlarının indirilmesinin vergi ile ilgili yükümlülüklerini daha düzenli ve istekli yapmalarını sağlayacağını düşünmektedir (Bkz. tablo 15). İlgili ifadeye karşı kararsız olduğunu belirten mükelleflerin oranı yaklaşık %8 olurken, katılmadığını belirten mükelleflerin oranı ise %5,32’dir.

Tablo 15. Vergi oranlarının indirilmesi vergi ile ilgili yükümlülüklerinizi daha düzenli ve istekli yapmanızı sağlar

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	326	86,70	86,70
Kararsızım	30	7,98	94,68
Katılmıyorum	20	5,32	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.102.

Mükelleflerin “Vergi oranlarının indirilmesi vergi ile ilgili yükümlülüklerinizi daha düzenli ve istekli yapmanızı sağlar” ifadesine verdiği yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı tablo 16’da gösterilmiştir. Bu ifadeye katılan üniversite mezunu mükelleflerin oranı %87,39 olurken, %6,72’si kararsız olduğunu ve %5,88’lik kısım ise ilgili ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Ayrıca söz konusu ifadeye katılan lise mezunu olanların oranı %82,86, ilköğretim mezunlarının oranı ise %93,75 olarak gerçekleşmiştir. Yine yüksek lisans mezunu mükelleflerin tamamı ilgili ifadeye katılırken, doktora mezunları ise %66,67’lik bölümü vergi oranlarında yapılacak indirimle vergi ile ilgili yükümlülüklerini daha düzenli ve istekli yapacaklarını belirtmiştir.

Tablo 16. “Vergi oranlarının indirilmesi vergi ile ilgili yükümlülüklerinizi daha düzenli ve istekli yapmanızı sağlar” ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Baz
Üniversite	87,39	6,72	5,88	238
Lise	82,83	12,12	5,05	99
İlköğretim	93,75	6,25	0,00	32
Yüksek lisans	100,00	0,00	0,00	4
Doktora	66,67	0,00	33,33	3
Toplam	326	30	20	376

Kaynak: Yıldız, Age., s.104.

5.11. Vergi oranlarındaki indirim, vergi muafiyet ve istisnalarından daha etkili sonuçlar elde edilmesini sağlayıp sağlamayacağı hk.

Mükelleflerin “Vergi oranlarındaki indirim, vergi muafiyet ve istisnalarından daha etkili sonuçlar elde edilmesini sağlar” ifadesine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, mükelleflerin çoğunluğu (%73,94), vergi oranlarının indirilmesinin vergi muafiyet ve istisnalarından daha etkili sonuçlar sağlayacağını düşündüğü ortaya çıkmıştır (Bkz. tablo 17). İlgili ifadeye karşı kararsız olduğunu ifade eden mükelleflerin oranı %18,62 olurken, katılmadığını ifade eden mükelleflerin oranı ise %7,45’dir.

Tablo 17. Vergi oranlarındaki indirim, vergi muafiyet ve istisnalarından daha etkili sonuçlar elde edilmesini sağlar

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	278	73,94	73,94
Kararsızım	70	18,62	92,55
Katılmıyorum	28	7,45	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.110.

5.12. Kamu harcamalarında tasarruf sağlanmasının vergi oranlarını indirip indirmeyeceği hk.

Mükelleflerin “Kamu harcamalarında tasarruf sağlanırsa vergi oranları indirilir” ifadesine verdikleri yanıtlar tablo 18’de görülmektedir. Tablo incelendiğinde, mükelleflerin çoğunluğu (%69,15), kamu harcamalarında tasarruf sağlanırsa vergi oranlarının indirileceğini düşünmektedir. Bu ifadeye karşı kararsız olduğunu ifade eden mükelleflerin oranı %17,82 iken, katılmadığını belirten mükelleflerin oranı ise %13,03 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 18. Kamu harcamalarında tasarruf sağlanırsa, vergi oranları indirilir

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	260	69,15	69,15
Kararsızım	67	17,82	86,97
Katılmıyorum	49	13,03	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.111.

5.13. Vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık verilip verilmemesi hk.

Mükelleflerin “Vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık veril-melidir” ifadesine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, mükelleflerin çoğunluğu (%75,53) vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık verilmesi gerek-tiğini düşündüğü ortaya çıkmıştır (Bkz. tablo 19). Bu ifadeye karşı kararsız olduğunu ifade eden mükelleflerin oranı %14,10 olurken, katılmadığını belirten mükelleflerin oranı ise %10,37’dir.

Tablo 19. Vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık verilmelidir

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	284	75,53	75,53
Kararsızım	53	14,10	89,63
Katılmıyorum	39	10,37	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.113.

Mükelleflerin “Vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık veril-melidir” ifadesine verdiği yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı tablo 20’de gös-terilmiştir.

Tablo 20. “Vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık verilmelidir” ifadesine verilen yanıtların eğitim durumuna göre dağılımı

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Baz
Üniversite	76,45	10,52	13,03	238
Lise	71,72	22,22	6,06	99
İlköğretim	84,38	9,38	6,25	32
Yüksek lisans	50,00	50,00	0,00	4
Doktora	66,67	33,33	0,00	3
Toplam	284	53	39	376

Kaynak: Yıldız, Age., s.114.

Tablo incelendiğinde, vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık verilmesine katılan üniversite mezunu mükelleflerin oranı %76,45 olurken,

%10,52'si kararsız olduğunu ve yaklaşık %13'ü ise katılmadığını belirtmiştir. Ayrıca ilgili ifadeye katılan lise mezunlarının oranı %71,72, ilköğretim mezunlarının oranı %84,38, yüksek lisans mezunlarının oranı %50 ve doktora mezunu mükelleflerinin oranı ise %66,67 olarak gerçekleşmiştir.

5.14. Türkiye'de geniş çaplı bir vergi reformuna ihtiyaç olup olmadığı hk.

Mükelleflerin "Türkiye'de geniş çaplı bir vergi reformuna ihtiyaç vardır" ifadesine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun (%89,36) Türkiye'de geniş çaplı bir vergi reformuna ihtiyaç olduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır (Bkz. tablo 21). Bu ifadeye karşı kararsız olduğunu ifade eden mükelleflerin oranı %7,71 olurken, katılmadığını belirten mükelleflerin oranı ise %2,93'tür.

Tablo 21. Türkiye'de geniş çaplı bir vergi reformuna ihtiyaç vardır

	Frekans	Yüzde	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	336	89,36	89,36
Kararsızım	29	7,71	97,07
Katılmıyorum	11	2,93	100
Toplam	376	100	

Kaynak: Yıldız, Age., s.115.

6. Sonuç ve öneriler

Devletin yüklendiği fonksiyonları gerçekleştirmek amacıyla elde ettiği kamu gelirleri içerisinde en önemli paya sahip olan vergilerin, hem mali fonksiyonlarını gerçekleştirebilmesi hem de verginin tabana yayılarak vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılması ve vergi bilincinin oluşturulabilmesi açısından uygun oranlarda belirlenmesi oldukça önemlidir.

Optimal bir vergilemenin gerçekleştirilebilmesi için; vergi oranlarının uygun düzeye indirilmesi, vergi güvenlik müesseselerinin oluşturulması, vergi mevzuatının basit ve anlaşılır hale getirilmesi, vergi kanunlarının uygulamasının yeterince açıklanması, muafiyet ve istisnaların dar kapsamlı ve gerekli toplumsal grup ve ekonomik faaliyet alanlarına tanınması, vergi maliyet ve harcamalarının azaltılması gereklidir. Ayrıca mali otoriteler tarafından uygulanan vergi politikasının gerekçesi ve amacının tanıtım-bilgilendirme çalışmaları ile desteklenerek mükelleflerin bireysel ve toplumsal katkısının sağlanması gerekmektedir. Böylece, vergi oranlarının indirimine bağlı olarak yüksek oranlı vergilerden kaynaklanan vergi kayıp ve

kaçaklarının azaltılması mümkün olacak ve vergi politikasından beklenen verimlilik ve etkinlik sağlanacaktır. Diğer taraftan, orta ve uzun vadede vergi hâsılatında beklenen artış gerçekleşecek ve adaletsiz bir vergileme olan dolaylı vergileme uygulamaları azaltılabilecektir.

Türkiye’de yüksek olan vergi oranlarının hem Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde hem de küresel rekabette avantajlı bir konum elde etmek için indirilmesi yararlı olacaktır. Araştırmaya katılan mükelleflerin çok büyük bir bölümü, Türkiye’de vergi oranlarının yüksek olduğunu (%88,56)ve vergi oranlarının indirilmesi sonucunda vergi gelirlerinin artacağını(%84,57) belirtmiştir. Bu kapsamda gelir vergisinin ilk diliminin %10’a ve kurumlar vergisi oranının da %15’e indirilmesinin orta ve uzun vadede vergi gelirlerinin artırılması bakımından uygun olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, 2009 yılında Kurumlar Vergisi Kanunu’na eklenen 32/A maddesi ile uygulanmaya başlanılan indirimli kurumlar vergisi uygulaması ile bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar için çeşitli teşvikler getirilmesi, bölgesel gelişmeye ve yatırımların artırılmasına katkı sağlayacağı ve uzun vadede vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlayacağı ifade edilebilir. Yine yapılan araştırmada, mükelleflerin önemli bir kısmı vergide adalet için gelir üzerinden alınan vergilere ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiş (%75,53) ve vergi oranlarının indirilmesinin vergi muafiyet ve istisnalarından daha etkili sonuçlar sağlayacağını (%73,94) ortaya koymuştur. Türkiye’de vergi yükünün topluma daha adaletli ve eşit bir şekilde yayılması için gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin, vergi gelirleri içerisindeki oranı artırılmalı ve diğer taraftan muafiyet ve istisnalar dar kapsamlı şekilde düzenlenmelidir.

Türkiye’de vergi denetim oranı çok düşük düzeyde (%2 ile %4) bulunduğundan, hem vergi hasılatının artırılması hem de kayıt dışılıkla mücadele açısından bu oranın yükseltilmesi gerekmektedir. Maliye Bakanlığı bünyesindeki denetim birimleri arasında süregelen koordinasyonsuzluk ve çok başlılığın, vergi inceleme ve denetimde etkinliği ve verimliliği engellediği bir çok kişi, kurum ve kuruluş tarafından uzun bir süredir ifade edilmektedir. Bu anlamda, 10.07.2011 tarih ve 646 sayılı “Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının Kurulması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname” ile Maliye Bakanlığı’ndaki dört farklı denetim biriminin tek çatı altında birleştirilmesi önemli bir vergi reformu olmuştur. Böylece vergi denetimi tek elden daha koordineli, verimli ve etkin bir şekilde yürütülebilecek ve vergi kayıp ve kaçaklarıyla daha etkili mücadele edilebilecektir.

Türkiye’de mükellefler tarafından toplanan gelirlerin gerekli yerlere harcanmadığı düşünülmektedir. Bu düşüncenin değiştirilmesi için vergilerle elde edilen hâsılatın şeffaf bir anlayışla rasyonel olarak harcanması ve bunun çeşitli iletişim araçlarıyla kamuoyuyla paylaşılması faydalı olacaktır. Ayrıca toplumda vergi bilincinin yerleştirilmesi için toplanan vergilerin, topluma kamu hizmeti olarak döneceği hususunda yeterli güven ve inancın verilmesi gereklidir. Çalışmaya katılan mükelleflerin çok

büyük bir kısmı (%86,70), vergi oranlarının indirilmesinin vergi ile ilgili yükümlülüklerini daha düzenli ve istekli yapmalarını sağlayacağını ve vergi oranlarının indirilmesinin kayıt dışı ekonomiyi azaltacağını (%86,44) belirtmiştir. Bu sonuçlar, vergi indiriminin mükellefler üzerinde olumlu etki yapacağını ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele de fayda sağlayacağını göstermektedir.

Araştırmaya katılan mükelleflerin büyük bir çoğunluğu (%89,36), Türkiye'de geniş çaplı bir vergi reformuna ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle yapılacak vergi reformu; evrensel vergileme ilkelerine uygun, AB'ye uyumlu, küresel rekabette avantaj sağlayıcı, adil, dengeli, vergi tabanını genişletici, vergi kayıp ve kaçaklarını engelleyici, cezaların caydırıcı, etkin vergi denetimi ve vergi idaresini sağlayıcı yapıda düzenlenmelidir. Mükelleflerin beyanname vermesi teşvik edilerek, beyana dayanan vergilendirme etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Bu anlamda yakın bir vadede TBMM'ye sevk edilmesi düşünülen yeni Gelir Vergisi Kanunu Tasarısında bu hususların dikkate alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=827&l=1>. (10.05.2011). Ankara Ticaret Odası. Kayıt Dışı 2007 Raporu.
2. Armağan R. (2007). Türkiye'de gelir ve kurumlar vergisi oranlarında indirimin vergi gelirleri üzerine etkileri, SDÜ İİBF Dergisi, c. 12, s.3.
3. Bilici N. (2006). Vergi hukuku, Seçkin Yay. Ankara.
4. Aktan, C. C. (2000). Kamu ekonomisi ve kamu maliyesi, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
5. <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi%2011/vergi.htm>. (25.05.2011). Dış Ticaret Müsteşarlığı. Vergi politikalarının üretim ve ihracata etkileri.
6. Devlet Planlama Teşkilatı. Dokuzuncu Kalkınma Planı. (2007-2013). Vergi özel ihtisas komisyonu raporu [Elektronik sürüm], Başbakanlık D.P.T. Yayınları, Yayın No: 2734 - ÖİK: 685 Ankara
7. Doğan Ö. (2011). İndirimli kurumlar vergisi oranı uygulaması. <http://www.vergidegundem.com/tr/makaleler>. (16.09.2011)
8. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=171599>. (19.09.2011). Eğilmez m. vergi oranlarında indirim.
9. www.gib.gov.tr. (15.08.2011). Gelir İdaresi Başkanlığı. Vergi İstatistikleri.
10. Günay F. (2008). Maliye Bakanlığı Vergi Konseyinin gelir vergisi sistemine ilişkin yenilik önerileri. Vergi Sorunları Dergisi. S: 242. <http://www.vergisorunlari.com.tr/makale>. (18.09.2011)

11. Karabulut K. (2006). Türkiye ekonomisinin son yıllardaki performansı üzerine bir değerlendirme. Soruyorum Aylık Haber-Yorum Dergisi, S: 1.
12. <http://www.turkcebilgi.net/ekonomi/ekonomi-teorileri/arz-yonlu-iktisat-2834.html>. (18.05.2011). Khaldun I. The Muqaddimah - An Introduction to the History - 5th Ed. N. J. Daood (Ed) ve P. Rdsenthal (Trans.), Princeton University Press, 1981'den aktaran C.Can Aktan, "Arz Yönlü İktisat".
13. Kızılot Ş., Kılıç C., Müderisoğlu O. (2006). AB Yolunda Mali Dünyamız, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 273, Ankara.
14. Smith A. (1976). An inquiry into the nature and cause of the wealth of nations. E. Cannan (Ed), Chicago: University of Chicago Press.
15. Pehlivan O. (2003). Kamu Maliyesi, Derya Kitabevi, Trabzon.
16. Ulusoy A., Karakurt Bilal. (2002). Vergi indiriminin ekonomik etkileri. Vergi Dünyası, 254 s. Ekim.
17. Yıldız Y. (2011). Türkiye'deki vergi oranlarının uygunluğu üzerine bir uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yakup Yıldız

Vergi Müfettiş Müavini
Atatürk Üniversitesi Doktorantı

Serap Bedir

Baş müəllim, Dr., Erzurum Texniki Üniversitesi,
İqtisadi və İnzibati Elmlər fakültəsi, İqtisad bölməsi

Kerem Karabulut

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi,
İqtisadi və İnzibati Elmlər fakültəsi, İqtisad bölməsi

Türkiyədə gəlirlərdən alınan vergi dərəcələrinin qiymətləndirilməsi: bir anket tədqiqatının nəticələri Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Türkiyədə gəlirlərdən alınan vergilərin mövcud vəziyyətini ortaya qoymaq, səmərəli və məhsuldar bir vergi yığımını təmin edəcək vergi dərəcəsinə müəyyən etmək üçün Türkiyədə tətbiq olunan vergi dərəcələrinin məqbuluğunu araşdıraraq zəruri həll yolları göstərməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası – İstanbul Sarıqazi Vergi İdarəsinin vergi ödəyiciləri ilə üzbəüz görüşmə metodu ilə tətbiq edilən anket tədqiqatına əsaslanır.

Tədqiqatın nəticələri – cəmiyyətin vergi qarşısındakı davranışını müəyyən edən mühüm faktorlar bunlardır: vergilərin dərəcələri, tətbiq forması, metodu və qanuni tənzimləmələr. Xüsusilə vergini ödəməklə məsul olan mükəlləflər, vergi dərəcələrinə qarşı olduqca həssasdır. Bu səbəblə, vergi dərəcələrinin optimal səviyyədə müəyyənləşdirilməməsi halında ölkələr, vergi yığımının azalmasından vergi itkisi və qaçaqçılığının artmasına qədər bir sıra problemlərlə qarşılaşa bilirlər.

Vergi dərəcələrindəki azalmaların müxtəlif təsirləri və Türkiyədəki gəlirlərdən alınan gəlir və mənfəət vergisinin tarif strukturu təhlil edilərək mükəlləflərlə aparılan anket tədqiqatının nəticələri qiymətləndirilir. Tədqiqat nəticəsində Türkiyədə vergilərin yüksək olduğu və vergidə ədalət və bərabərliyin təmin edilməsi, vergi bazasının genişləndirilməsi və daha yüksək vergi yığımının təmin edilməsi baxımından vergi dərəcələrinin azaldılmasının faydalı olacağı nəticəsinə varılmışdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – tədqiqatda vergi idarəsində mükəlləflərlə üz-üzə görüşmə yolu ilə anket tədqiqatı aparılması birinci dərəcədə verilənlərin əldə edilməsinə imkan vermişdir. Beləliklə problemin təsbiti və həll yollarının göstərilməsi daha real ola bilər.

Açar sözlər: *Vergi faizləri, vergi güzəştləri, gəlir vergisi, qurumlar vergisi.*

Yakup Yıldız

Assistant Inspector of Taxes
PhD Students in Ataturk University

Serap Bedir

Yrd. Doç. Dr. Erzurum Technical University,
Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Kerem Karabulut

Prof. Dr., Ataturk University,
Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Evaluation of tax rates on income funds in Turkey: an application survey results

Abstract

Purpose – of this study is to determine the current status of the taxes in Turkey. We also propose appropriate solutions for an effective and efficient tax system. An efficient and effective tax system will provide required revenue the government.

Methodology – in the study, the taxpayers in Sarıgazi Tax Administration Directorate of Istanbul has applied a face to face interview method.

Findings – the key factors determining the attitude of the society towards the tax rates are the rate and management of the administration and the legislation itself. Especially, taxpayers are highly sensitive to the tax rates. Therefore, whereas the level of the tax rates were not fixed optimally, the countries may meet problems, including an increase in tax evasion and a decrease in tax revenue.

In this study, various effects of tax reduction and taxable income structure of income and corporate taxes in Turkey are evaluated. It is concluded that the tax rates were fairly high in Turkey and to administer the justice and equality in tax system and to extend of the tax base and so to provide an increase in the tax revenue, a decrease in tax rates will be useful.

Originality – survey data from the tax office where taxpayers face to face interview data were obtained for the first degree. Thus, detection of the problem and the solutions could be called more realistic.

Key words: *tax rates, tax reduction, income tax, corporation tax.*

JEL Classification Codes: H2, H71, K34, C83